

Rezumat al tezei de doctorat *Istoria evreilor din Bucovina în perioada interbelică*, de Melinte Mihai, doctorand al Facultății de Studii Europene, Universitatea “Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, având drept conducător pe domnul profesor universitar dr. Ladislau Gyemant

Studiul evreilor din Bucovina este un studiu detaliat care cuprinde aspecte multiple ale vieții acestora, de la demografie până la alte aspecte mai greu de cercetat, cum este acela despre viața culturală sau depre presă. Evreii români au avut un destin aparte, prin marile merite din diferitele domenii ale vieții românești. Când vorbim de Bucovina, în general cuvântul nu ne spune mare lucru, zona fiind puțin cercetată, dar este totuși o zonă încărcată de istorie, mai ales în perioada interbelică. Am încercat un demers de cunoaștere a acestei istorii, în cercetarea mea urmărind faptele și datele care dau substanță și ridică înaintea ochilor o încercare de tablou al vieții evreilor din Bucovina.

Astfel de date sunt cele demografice, dar și celelalte, de altă natură. Din păcate, structura asemănătoare a celor trei capitole dă o notă de repetare plictisitoare, dar există și aspecte mai luminoase. Important pentru mine este rezultatul: un tablou asupra realității evreimii bucovinene din perioada interbelică.

Astfel, deoarece este vorba de o perioadă când Bucovina revenea la patria-mamă, Recensământul din 1919 capătă importanță pentru a vedea situația moștenită de România de la Imperiul Austro Ungar, atât numărul, cât și distribuția numerică a acestora în diferitele județe moștenite de la administrația austro-ungară. Acest Recensământ a fost făcut de Iancu Flondor, în vederea reformei agrare. Date demografice ulterioare anului 1918 mai apar și în alte surse, mai demne sau mai puțin demne de crezare, iar evreii sunt menționați ca atare sau nu. Datele despre evreii bucovineni sunt comparate cu cele despre evreii celorlalte provincii, sunt comparate situația evreilor din mediul urban cu cea a evreilor din rural. Sunt analizate și procesele care s-au petrecut în perioadă. Din comparație rezultă deosebiri. Situația e urmărită și pentru anii următori, mai precis pentru 1930 și 1939-1940, cu Recensământul din 1930 și datele probabile din ultimii ani interbelici. Recensământul din 1930 oferă date precise și detaliate, după care se poate stabili preponderența pe care o aveau evreii din Bucovina. Pe lângă datele menționate mai sus, la acest Recensământ au fost cuprinse date despre limba și religia evreilor. Evreii apar în comparație cu celelalte naționalități din Bucovina și sunt prezentați pe județe, care au acum, sub autoritățile românești o altă configurație. De

asemenea, datele privitoare la mișcarea populației ne oferă tabloul unei comunități aflată la polul unei evoluții negative numerice, numărul evreilor scăzând din 1919 până în 1930 și din 1931 până în 1940, respectiv în întreaga perioadă (din 1919 până în 1940). Pentru ultimii doi ani cuprinși în lucrare, datele nu lipsesc, deși sunt estimative, lipsind un recensământ, acesta făcându-se doar în 1941. Dar aceste date sunt ultimele complete privind evreii, deoarece anii următori au adus deportări.

Activitatea și reprezentarea politică au cunoscut un traseu sinuos, început cu primele preocupări politice de după război, când naționalismul evreiesc era mai puternic și noua situație era privită cu neîncredere, continuat cu înjghebările politice și cu orientările nou-apărute, în urma experienței dobândite și cu excluderea totală și izolarea comunității din viața altădată normală, în anii 1939 și 1940 nemaiputându-se vorbi de o viață politică evreiască. Politica evreiască s-a încadrat în planul mai larg al politicii bucovinene și românești. Am pornit de la rege și am terminat cu activitatea politică evreiască, amintind date privitoare la guvernările și sistemele partidelor politice românești, aflate la putere sau în opoziție, majoritare sau minoritare, de stânga, dreapta sau extremiste. După o perioadă de instabilitate guvernamentală de la început, au urmat guvernările liberale și guvernările țărăniste. Au urmat guvernările liberale și guvernările antisemite: Goga-Cuza și cele care au urmat, până la guvernera legionaro-antonesciană, care au făcut viața evreilor imposibilă. În ce privește viața politică bucovineană, se remarcă personalitățile lui Ion Nistor și Iancu Flondor, adepții a unor programe și ideologii diferite în ce privește nevoile Bucovinei, iar cu privire la Ion Nistor fiind demn de menționat destinul pe care l-a avut acesta în viața politică și universitară bucovineană. Dar în Bucovina s-a înfiripat pe lângă o viață moștenită de la organizarea românească de sub austrieci și o alta, depinzând de acum de România Mare, cu filiale ale partidelor românești în provincie, pâna la instaurarea dictaturii regale și venirea la putere a legionarilor. Aceștia au avut de plătit și ei un preț mare, când, în 1940, partea de nord a fost ocupată de sovietici, prin pogromuri, crime, nedreptăți, acte de cruzime și de antisemitism, alungarea din localitățile de baștină. Au urmat abuzuri legionare asupra evreilor din Bucovina, iar acestora nu le rămâneau prea multe căi de protest, dat fiind că aveau doar un reprezentant în parlament, pe rabinul șef, celelalte căi fiind închise. Ocuparea nordului a născut probleme și evreilor, care treceau dintr-o parte în alta, după cum erau vremurile.

În plan economic, evreii au avut o contribuție imensă și acest lucru se reflectă și în paginile acestea. Perioada de după război a fost una de refacere, după pierderi și distrugeri care au marcat puternic economia românească. A urmat criza economică, aceasta afectând într-o oarecare măsură și pe evrei. Evenimentele politice și situațiile economice internaționale

au lăsat urme asupra dezvoltării și situației economice evreiești, dar adevărata măsură a spiritului întreprinzător evreiesc poate fi surprinsă și în analiza asupra economiei evreilor din zonă. Bucovina era o zonă privilegiată din punct de vedere economic, acest lucru putând fi demonstrat. La dezvoltarea economică de dinainte și de după primul război mondial au contribuit masiv evreii. Aceștia erau comercianți de diferite mărfuri: cereale sau alte produse agricole, materiale de construcție, combustibil, mărfuri de galanterie, încălțăminte, mărfuri de sticlă, produse cosmetice, farmaceutice, instrumente muzicale, iar foarte mulți dintre ei țineau prăvălii, cârciumi, restaurante. Evreii au participat din plin la dezvoltarea economiei bucovinene din anii de după război. Au fost înființate diferite firme, fabrici, astfel că mai toate ramurile industriale aveau reprezentanți evrei: industria alimentară, industria lemnului și a produselor din lemn, a tiparului, în industria textilă, metalurgică, chimică, a materialelor de construcție. În activitatea băncilor au avut un rol important, de asemenea. Evreii au fost principalii actori de pe scena economică bucovineană, forța lor venind din perioada austro-ungară și mergând până în anii de restriște, când loviturile naționalismului au devenit tot mai distrugătoare, ducând la sărăcirea de necrezut a evreilor. Particularitățile provenite din contextul mai larg apar, de asemenea, într-o anumită măsură. După perioada de criză, evreii contribuiau din nou, puternic, la dezvoltarea economică a provinciei. Au continuat să fie înființate diferite firme, comerțul a continuat, la fel industriile. Iar în ce privește activitatea bancară, poate fi constatat că până în anii de dinainte de război, evreii erau principalii clienți ai băncilor, prin depunerile lor cât și prin împrumuturile pe care le contractau, având drept gaj diferite proprietăți. În anii stăpânirii legionare, evreii nu au mai dus o viață economică normală, urmărită fiind eliminarea lor din viața economică. În ce privește pe evreii trecuți în 1940 sub sovietici, se poate constata cum cei bogați au fost deposezați de averile lor, naționalizate, colectivizate, iar dezastrul a fost cu atât mai mare cu cât evreii erau elementul principal al economiei bucovinene, exceptând agricultura.

Evreii au venit dintr-un sistem de învățământ diferit de cel românesc, cel autriac, iar în noua conjunctură, lucrurile nu erau de la început lămurite, ci au fost stabilite pe parcurs, prin diferite măsuri. Legislația în statul românesc nu a fost favorabilă evreilor, deoarece era urmărită românizarea învățământului. De aceea, politicienii minoritari, deci și cei evrei luptau pentru obținerea de drepturi pentru cei pe care îi reprezentau. Copiii și tinerii evrei au studiat în școlile de stat, în cele particulare și în sistemul lor confesional. Învățământul comunitar și particular evreiesc a avut o dezvoltare destul de bună. Existând încă de la început, școala comunitară a devenit singura formă a învățământului evreiesc în ultimii ani, când au fost înlăturați din toate formele de școală de stat. Perioada de după 1918 a fost una de oarecare

derută în planul școlii, înainte evreii mergând la școlile de stat austriece. Limba germană trebuia înlocuită cu limba română, așa cum cerea noua situație și cum impuneau autoritățile române. Există problema limbii în care se studia: germana, idișul, ebraica sau româna? Treptat, învățământul particular devenea o formă de evadare din manifestările antisemitismului din școlile românești, mai ales din Universitate. Evreii aveau procentele cele mai mari de accesare la învățământul superior, dacă este luat în calcul numărul celor care din grădiniță și școala primară ajungeau până la studiile superioare. În ultimii ani cuprinși, evreii au fost eliminați din învățământul românesc în totalitate, situație foarte grea. A urmat și o perioadă de stăpânire a nordului Bucovinei de către sovietici, când învățământul normal a fost eradicat, urmând a fi implementat sistemul de învățământ sovietic, cu profesori comuniști, nepregătiți și necunoscând limbile evreilor.

O situație de înflorire culturală au cunoscut evreii din Bucovina prin aportul instituțiilor culturale evreiești, prin contribuția intensă a oamenilor de cultură, literaților, pictorilor, sculptorilor, muzicienilor evrei. Situația specială a evreilor din Bucovina era dată de asimilarea cu germanismul din anii de dinainte de Unire, situație care a continuat și după. Idișul avea un loc important. Pe lângă nume mari, cum au fost Ițic Manger, Paul Celan, Rosa Auslander și alții, a fost un număr însemnat de oameni de cultură mai puțin cunoscuți, dar care au contribuit la afirmarea culturii evreiești. Fiecare scriitor evreu a avut un stil și teme proprii în care au scris, iar împreună dau un tablou al preocupărilor culturale evreiești interbelice. Ca și în cazul presei, poate fi constatată calitatea literară de necontestat a acestora, în orice limbă ar scrie. În anii de după criză, activitatea culturală a continuat, prin apariția de volume, prin activitatea trupelor de teatru, în acești ani născându-se diferiți scriitori sau artiști care au devenit nume importante ulterior. Dezvoltarea culturală a fost întreruptă brutal în anii de dinainte de război, când antisemitismul a devenit politică de stat.

Viața comunitară și religioasă a fost deosebit de activă, prin societățile culturale, numeroase, prin diferitele preocupări evreiești de asistență socială și datorită activității în plan religios a rabinilor și a celorlalți oameni de religie evrei. Localitățile au avut uneori mai multe comunități, cu mai mulți rabini, iar rabinii au fost de orientări diferite: ortodocși, neoortodocși, moderni, hasizi. Au predominat rabinii hasizi, care veneau dintr-o perioadă de timp în care erau renumiți în Bucovina prin influența pe care o aveau asupra laicilor. Și aceștia au contribuit la o viață evreiască bucovineană, prin activitatea lor în școli sau în alte domenii. Unii dintre ei au pierit în Holocaust, ca și cei din Transilvania, alții au reușit să supraviețuiască. Sionismul era un element obișnuit al vieții evreilor bucovineni.

În ce privește presa evreiască din Bucovina, de remarcat este că aceasta a fost una de calitate profesională, superioară. Publicațiile erau de diferite formate, limbi, naturi, cu diferite tipuri de articole ș.a.m.d. Genurile redacționale erau: editorialul, articolele de fond, știrile, jurnalismul cultural, reportajele, foiletoanele, poeziile, știrile economice și financiare, polemicile, publicitatea, articolele umoristice. Presa evreiască de aici este un tablou foarte sugestiv despre viața politică și nu numai, evreiască. Către sfârșitul perioadei interbelice au apărut și preocupări de a publica în limba română.

Viața evreiască din Bucovina capătă un contur pregnant, unde fiecare aspect contribuie la conturarea portretului destul de concludent al unei comunități aparte.